

Normas, kas nosaka kārtību, kādā tiesa pieņem lēmumu par atteikšanos ierosināt apelācijas tiesvedību administratīvā pārkāpuma lietā, neatbilst Satversmei

2018. gada 15. martā Satversmes tiesa ir pieņēmusi spriedumu lietā Nr. 2017-16-01 “Par Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 213. panta, 289.²⁰ panta piektās un septītās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam”.

Apstrīdētās normas

Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa (turpmāk – Kodekss) 213. pants:

“Rajonu (pilsētu) tiesu tiesneši izskata šā kodeksa 53.¹ pantā (ja pārkāpumu izdarījusi amatpersona), 149.⁴ panta septītajā daļā, 149.⁵ panta piektajā daļā, 149.¹⁵ panta trešajā, ceturtajā, piektajā, septītajā un astotajā daļā, 155.⁴ panta otrajā daļā, 155.⁸ pantā, 165.⁴ panta pirmajā daļā, 166.¹⁷, 173.² pantā, 174.³ panta pirmajā un otrajā daļā, 174.⁵, 175.–175.⁴, 175.¹⁰, 177., 178. pantā, 190.⁵, 190.⁶, 200., 200.¹, 201.²–201.⁹, 201.³⁹–201.⁴², 204.¹, 204.² panta pirmajā daļā un 204.¹⁷ pantā (izņemot lietas par pārkāpumiem darba tiesisko attiecību jomā) paredzēto administratīvo pārkāpumu lietas.”

Kodeksa 289.²⁰ panta piektā daļa:

“Ja tiesnesis, kuram apelācijas sūdzība nodota izlemšanai, atzīst, ka apelācijas tiesvedības ierosināšana ir atsakāma, jo nepastāv tās ierosināšanas pamati, jautājumu par apelācijas tiesvedības ierosināšanu 10 dienu laikā izlemj trīs tiesneši koleģiāli.”

Kodeksa 289.²⁰ panta septītā daļa:

“Ja tiesneši vienbalsīgi atzīst, ka nepastāv neviens no šā kodeksa 289.¹⁷ panta trešajā daļā¹ minētajiem apelācijas tiesvedības ierosināšanas pamatiem, tiesneši pieņem lēmumu par atteikšanos ierosināt apelācijas tiesvedību. Lēmumu sastāda rezolūcijas veidā, norādot tiesnešus, kuri pieņēma lēmumu. Lēmums nav pārsūdzams. Par pieņemto lēmumu paziņo apelācijas sūdzības iesniedzējam.”

¹ Apelācijas sūdzībā papildus norāda apelācijas tiesvedības ierosināšanas pamatu: 1) kādu materiālo tiesību normu rajona (pilsētas) tiesa nepareizi piemērojusi vai iztulkojusi vai kādu procesuālo tiesību normu pārkāpusi un kā tas ietekmējis lietas izspriešanu; 2) kādus pierādījumus rajona (pilsētas) tiesa nepareizi novērtējusi, kā izpaužas lietas apstākļu juridiskā novērtējuma nepareizība un kā tas ietekmējis lietas izspriešanu.

Augstāka juridiska spēka norma

Satversmes 92. panta pirmais teikums: “Ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā.”

Lietas fakti

Pieteikumu iesniedzēji – četras fiziskās personas un viena juridiskā persona – tika saukti pie administratīvās atbildības un sodīti citstarp ar administratīvo arestu un naudas sodu. Par pirmās instances tiesas spriedumu viņi iesnieguši apelācijas sūdzību. Tomēr visos gadījumos trīs apelācijas instances tiesas tiesneši ar lēmumu, kas sastādīts rezolūcijas veidā, atteikušies ierosināt apelācijas tiesvedību.

Pieteikumos norādīts, ka Kodeksa 213. pantā norādīto administratīvo pārkāpumu lietu izskatīšanas kārtība nenodrošinot personai Satversmes 92. panta pirmajā teikumā nostiprinātās tiesības uz taisnīgu tiesu. Proti, izskatot šīs lietas, tiesa nevis veicot tiesas spriešanas funkciju, bet gan esot uzņēmusies “apsūdzības uzturētāja” lomu, kas būtu jānodrošina prokuroram. Savukārt Kodeksa 289.²⁰ panta piektā un septītā daļa liedzot pieeju apelācijas instances tiesai, nenodrošinot tiesības uz motivētu tiesas nolēmumu un iesniegtās sūdzības objektīvu izskatīšanu. Tādējādi arī šīs tiesību normas neatbilstot Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Tiesas secinājumi un lēmums

Par Kodeksa 213. panta satversmību

Ievērojot to, ka Kodeksa 213. pants attiecas uz administratīvo pārkāpumu lietu izskatīšanu pirmās instances tiesā, bet pārējās apstrīdētās Kodeksa normas nosaka kārtību, kādā pieņemams lēmums par atteikšanos ierosināt apelācijas tiesvedību, Satversmes tiesa visupirms izvērtēja Kodeksa 213. panta atbilstību Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.[10.]

Satversmes tiesa norādīja, ka likumdevējam ir plaša rīcības brīvība pieņemt procesuālos likumus un noteikt gan lietu kategorijas, kuras attiecīgajos procesos tiek skatītas, gan arī lemt par dažādu kategoriju lietu izskatīšanas kārtību. Satversmes tiesa secināja, ka likumdevējs savas rīcības brīvības ietvaros ir noteicis kārtību, kādā tiek izskatītas Kodeksa

213. pantā norādīto administratīvo pārkāpumu lietas. Pārbaudījusi to, kāda kārtība ir noteikta Kodeksa 213. pantā norādīto administratīvo pārkāpumu lietu izskatīšanai, Satversmes tiesa secināja, ka tās tiek izskatītas tādā kārtībā, kas nodrošina to objektīvu izspriešanu. [11.1., 11.2., 11.3.]

Par Kodeksa 289.²⁰ panta piektās un septītās daļas satversmību

Satversmes tiesa secināja, ka likumdevējs Kodeksa 289.¹⁷ panta pirmajā daļā ir garantējis tiesības ikvienā administratīvā pārkāpuma lietā pieņemto nolēmumu pārsūdzēt apelācijas instances tiesā. [13.]

Satversmes tiesa norādīja: ja valsts šādas pārsūdzības iespējas ir paredzējusi, tiesas procesam jāatbilst tiesas pieejamības, taisnīgas procedūras un citiem tiesību uz taisnīgu tiesu aspektiem. [13.]

Par pieeju tiesai apelācijas tiesvedības ierosināšanas aspektā

Satversmes tiesa norādīja, ka valsts pienākums nodrošināt tiesības uz tiesas pieejamību administratīvo pārkāpumu lietās izpaužas tādējādi, ka personai ir jābūt nodrošinātām tiesībām uz pārsūdzību vismaz vienā instancē. Tiesības uz pārsūdzību ir nodrošinātas arī tad, ja personai vispirms jāvērsas tiesā ar lūgumu izskatīt tās iesniegto apelācijas sūdzību, neatkarīgi no tā, vai pēc iesniegtās apelācijas sūdzības tiesvedība tiks uzsākta vai ne. [14.1.]

Satversmes tiesa secināja, ka pieteikumu iesniedzējiem pieeja apelācijas instances tiesai netika liegta. Proti, viņi ir iesnieguši apelācijas sūdzības, un visas šīs sūdzības, izlemjot jautājumu par apelācijas tiesvedības ierosināšanu, ir izskatītas apelācijas instances tiesā, kura visos gadījumos ir secinājusi, ka nepastāv neviens no Kodeksa 289.¹⁷ panta trešajā daļā noteiktajiem apelācijas tiesvedības ierosināšanas pamatiem. Līdz ar to Satversmes tiesa secināja, ka Kodeksa 289.²⁰ panta piektā un septītā daļa nodrošina personai no Satversmes 92. panta pirmā teikuma izrietošās tiesības uz pieeju tiesai apelācijas tiesvedības ierosināšanas aspektā. [14.2.]

Par to, vai attiecībā uz apelācijas tiesvedības ierosināšanu administratīvo pārkāpumu lietās personai tiesības uz pieeju tiesai ir garantētas arī tiesas objektivitātes aspektā

Satversmes tiesa ir norādījusi, ka viens no Satversmes 92. panta pirmā teikuma elementiem ir arī tiesas objektivitātes jeb neitralitātes garantija. Tiesneša noraidījuma institūts ir viens no tiesu objektivitātes nodrošināšanas līdzekļiem. [15.1.]

Visupirms Satversmes tiesa norādīja, ka pastāv vairāki veidi, kā nodrošināt tiesas objektivitāti. Gan Satversme, gan likums “Par tiesu varu” paredz tiesnešu neatkarības un objektivitātes garantijas. Turklāt atbildība par to, lai būtu nodrošinātas tiesības uz objektīvu lietas izskatīšanu, visupirms gulstas uz konkrēto tiesnesi, kurš izskata lietu. [15.2.]

Izskatāmajā lietā Satversmes tiesa ņēma vērā to, ka lēmums par atteikšanos ierosināt apelācijas tiesvedību nav pārsūdzams un atzina, ka tādā gadījumā tas, ka tiesnesim ir pienākums atstatīties no lietas izskatīšanas, nav pietiekama garantija tam, lai tiktu izslēgtas jebkādas leģitīmas šaubas par viņa objektivitāti. Ievērojot arī to, ka uz administratīvo pārkāpumu lietām ir attiecināmas tādas pašas no Satversmes 92. panta pirmā teikuma izrietošas tiesību uz taisnīgu tiesu garantijas kā krimināllietās, Satversmes tiesa secināja, ka arī tajā procesa stadijā, kad tiek izlemts jautājums par apelācijas tiesvedības ierosināšanu, lietas dalībniekiem jābūt nodrošinātām tiesībām līdz attiecīgā lēmuma pieņemšanai uzzināt, kuri tiesneši to pieņems, kā arī tiesībām pieteikt tiesnešiem noraidījumu. [15.2., 15.3.]

Par tiesībām uz motivētu nolēmumu

Satversmes tiesa ir norādījusi, ka taisnīga tiesa kā pienācīgs, tiesiskai valstij atbilstošs tiesas process ietver arī tiesības uz motivētu tiesas nolēmumu. Motivēta nolēmuma mērķis ir nodrošināt, lai gan lietas dalībnieki, gan sabiedrība varētu saprast, kā tiesa nonākusi pie tieši tāda un ne citāda lietas iznākuma, tādējādi izslēdzot tiesas patvaļas iespējamību. [16.]

Satversmes tiesa ņēma vērā to, ka arī procesa stadijā, kur tiek izlemts jautājums par tiesvedības ierosināšanu, tiesas kompetencē ietilpst arī pierādījumu un lietas faktisko apstākļu izvērtēšana. [16.1.1.]

Satversmes tiesa arī secināja, ka administratīvo pārkāpumu lietās nav paredzēta kasācijas instance. Tomēr vienveidīga tiesu prakse ir būtiska problēma šīs kategorijas lietās. Motīvu norādīšana tiesas lēmumā par atteikšanos ierosināt apelācijas tiesvedību ir viens no līdzekļiem, kas sekmētu vienveidīgas tiesu prakses veidošanu administratīvo pārkāpumu lietās. [16.1.3., 16.2.]

Satversmes tiesa atzina, ka no Satversmes 92. panta pirmā teikuma neizriet tiesas pienākums sniegt detalizētu atbildi uz katru sūdzības iesniedzēja argumentu. Tomēr administratīvā pārkāpuma lietā no Satversmes 92. panta pirmā teikuma izrietošās tiesību uz taisnīgu tiesu garantijas liek motivēt nolēmumu tā, lai gan apelācijas sūdzības iesniedzējs, gan sabiedrība varētu saprast, kā tiesa nonākusi pie tieši tāda un ne citāda lēmuma, tādējādi apliecinot arī to, ka persona ir uzklausīta un tiesas lēmums nav balstīts uz patvaļīgiem un subjektīviem motīviem. Vienlaikus Satversmes tiesa norādīja, ka motīvu izklāsta apjoms katrā konkrētā gadījumā var būt atšķirīgs, tomēr tam jābūt tādām, lai persona varētu saprast, kādēļ apelācijas tiesvedība netiek ierosināta. [16.2.]

Par Satversmes tiesas sprieduma spēku laikā

Satversmes tiesa secināja: lai dotu iespēju likumdevējam pieņemt jaunu tiesisko regulējumu – izdarīt attiecīgus grozījumus Kodeksā, ir nepieciešams un pieļaujams tas, ka Kodeksa 289.²⁰ panta piektā un septītā daļa, ciktāl tās neparedz tiesības pieteikt noraidījumu apelācijas instances tiesas tiesnešiem, kuri izlemj jautājumu par atteikšanos ierosināt apelācijas tiesvedību administratīvā pārkāpuma lietā, vēl kādu laiku paliek spēkā. Satversmes tiesa nolēma atzīt šīs normas par spēkā neesošām no 2018. gada 30. novembra, bet attiecībā uz pieteikuma iesniedzēju A. Hāzi – no šā sprieduma publicēšanas brīža. [17.1.]

Satversmes tiesa noteica, ka attiecībā uz pieteikumu iesniedzējiem un personām, kuras savu pamattiesību aizsardzībai ir līdz šā sprieduma spēkā stāšanās dienai vērsušās Satversmes tiesā, Kodeksa 289.²⁰ panta septītā daļa, ciktāl tā neparedz tiesas pienākumu lēmumā par atteikšanos ierosināt apelācijas tiesvedību administratīvā pārkāpuma lietā ietvert šā lēmuma motīvus, atzīstama par spēkā neesošu no attiecīgā konstitucionālās sūdzības iesniedzēja pamattiesību aizskārums rašanās brīža. Satversmes tiesa arī vērsa uzmanību uz to, ka līdz

jauna tiesiskā regulējuma pieņemšanai personu tiesības uz motivētu nolēmumu nodrošināmas, tieši piemērojot Satversmes 92. pantu un šajā spriedumā izteiktās atziņas. [17.2, 17.3.]

Satversmes tiesa nosprieda:

- 1) atzīt Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 213. pantu par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam;
- 2) atzīt Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 289.²⁰ panta piekto un septīto daļu, ciktāl tās neparedz tiesības pieteikt noraidījumu apelācijas instances tiesas tiesnešiem, kuri izlemj jautājumu par atteikšanos ierosināt apelācijas tiesvedību administratīvā pārkāpuma lietā, par neatbilstošām Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam un spēkā neesošām no 2018. gada 30. novembra;
- 3) attiecībā uz konstitucionālās sūdzības iesniedzēju Alvi Hāzi atzīt Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 289.²⁰ panta piekto un septīto daļu, ciktāl tās neparedz tiesības pieteikt noraidījumu apelācijas instances tiesas tiesnešiem, kuri izlemj jautājumu par atteikšanos ierosināt apelācijas tiesvedību administratīvā pārkāpuma lietā, par neatbilstošām Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam un spēkā neesošām no šā sprieduma publicēšanas dienas;
- 4) atzīt Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 289.²⁰ panta septīto daļu, ciktāl tā neparedz tiesas pienākumu lēmumā par atteikšanos ierosināt apelācijas tiesvedību administratīvā pārkāpuma lietā ietvert šā lēmuma motīvus, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam;
- 5) attiecībā uz konstitucionālo sūdzību iesniedzējiem Alekseju Stepanovu, Alvi Hāzi, Raimonu Bētiņu, Mārtiņu Kalniņu un sabiedrību ar ierobežotu atbildību “Alcamo” un personām, kuras savu pamattiesību aizsardzībai ir līdz šā sprieduma spēkā stāšanās dienai vērsušās Satversmes tiesā, atzīt Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 289.²⁰ panta septīto daļu, ciktāl tā neparedz tiesas pienākumu lēmumā par atteikšanos ierosināt apelācijas tiesvedību administratīvā pārkāpuma lietā ietvert šā lēmuma motīvus, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam un spēkā neesošu no attiecīgā konstitucionālās sūdzības iesniedzēja pamattiesību aizskārums rašanās brīža.

Satversmes tiesas spriedums ir galīgs un nepārsūdzams, tas stāsies spēkā tā publicēšanas dienā.

Sprieduma teksts ir pieejams Satversmes tiesas mājaslapā:

http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2017/05/2017-16-01_Spriedums.pdf

Relīze sagatavota ar mērķi veicināt izpratni par Satversmes tiesā izskatāmajām lietām. Tā nav uzskatāma par nolēmuma daļu un nav saistoša Satversmes tiesai. Spriedumi, lēmumi un cita informācija par Satversmes tiesu atrodama tiesas mājaslapā www.satv.tiesa.gov.lv.

Ketija Strazda

Satversmes tiesas priekšsēdētāja palīdze

Ketija.Strazda@satv.tiesa.gov.lv

67830737, 26200580